

1410/206

KISWAHILI

Juni/Julai 2023

Muda: Saa 3

THE KENYA NATIONAL EXAMINATIONS COUNCIL

NATIONAL CERTIFICATE IN SOCIAL DEVELOPMENT

KISWAHILI

Muda: Saa 3

MAAGIZO KWA MTAHINIWA

Mtihani huu una sehemu NNE.

insha, ufahamu, matumizi ya lugha na mbinu na vifaa vya kufundishia.

Jibu maswali YOTE kwenye kijitabu cha majibu ulichopewa.

Ni muhimu sana ufuate maagizo uliyopewa mwanzo wa kila sehemu.

Usitoe karatasi yoyote katika kijitabu hiki.

Jibu maswali kwa kutumia lugha ya Kiswahili.

Kijitabu hiki kina kurasa 5 zilizopigwa chapa.

**Watahiniwa ni lazima wahakikishe kuwa kurasa zote za karatasi hii
zimepigwa chapa sawa sawa na kuwa maswali yote yamo.**

SEHEMU KWANZA: INSHA (alama 20)

Jibu maswali yote katika sehemu hii.

1. Andika insha isiyopungua kurasa mbili wala kuzidi kurasa mbili na nusu juu ya mojawapo ya vichwa vifuatavyo.
 - (a) Wewe ni mwanahabari. Umekitembelea kijiji cha Shakababo ukiwa na lengo la kukusanya habari kuhusu chanzo cha utovu wa nidhamu miongoni mwa wanakijiji hicho. Andika mahojiano baina yako na baadhi ya wanakijiji.
 - (b) Mtaka cha mvunguni sharti ainame.
 - (c) Afya bora kwa kila mwananchi ni uti wa mgongo wa maendeleo ya nchi. Jadili.
 - (d) Andika insha inayomalizikia kwa:
...Hapo ndipo nilipobaini kwamba haba na haba hujaza kibaba.

SEHEMU PILI: UFAHAMU (alama 30)

2. *Soma taarifa ifuatayo kisha ujibu maswali yanayofuata.*

Utamaduni ni mtindo wa **maisha** ya watu. Ni mkusanyiko wa mawazo na tabia wanazojifunza na **kupokeza** watu kutoka kizazi kimoja hadi kingine; mpangilio wa jinsi watu fulani wanavyouelewa ulimwengu wao. Aidha, utamaduni unafafanua mambo yanayokubalika pamoja na mfumo wa tabia katika jamii fulani.

Takriban kila jamii duniani ina utamaduni wake. Utamaduni wa jamii moja hutofautiana na ule wa jamii nyingine. Hivi ni kusema kwamba, jamii moja inatofautiana na nyingine kupitia lugh wanazozungumza, mila na desturi, itikadi, mavazi, vinyago, makazi, miiko, vyakula, imani na pengine sifa nyingine za kimaumbile. Hivyo basi, utamaduni ndicho kipengele kinachowezza kutumiwa katika kubainisha upekee wa jamii fulani.

Utaratibu wa kupokezana utamaduni katika jamii huitwa ujamiishaji. Kuna njia anuwai ambazo kwazo watu hujifunza utamaduni wa jamii yao. Utaratibu huu huanza utotoni. Mtoto anapozaliwa, familia yake humfunza na kumwelekeza kwa mambo ambayo anafaa kuyajua na kuyatenda. Vile vile, inaaminika kuwa **marika** ni kikundi muhimu cha kuendeleza ujamiishaji. Marika husaidia kumkuza mtu kijamii na kiisimu. Mja husoma na kugundua mambo anayopaswa kuyajua, kuyatenda na kwa jinsi gani, anapotangamana na watu wa rika lake. Aidha, hujifunza kutumia lugh inayotumiwa katika jamii yake pamoja na sheria zinazotawala matumizi ya lugh hiyo.

Kila jamii ina mwongozo maalumu wa jinsi ya kutenda mambo na sheria ambazo hueleza tabia zinazokubalika na kufaa katika miktadha mahususi. Baadhi ya mambo yanayofumbatwa na mwongozo huu ni kama vile mtindo wa mavazi yanayofaa katika miktadha tofauti na kwa watu mbalimbali, jinsi ya kuwasiliana na watu wa umri tofauti, mahusiano ya watu, sherehe na matambiko mionganoni mwa mambo mengine. Ili kuhakikisha kuwa mwongozo huu umezingatiwa na kila mwanajamii, watu hubuni **mbinu** mbalimbali za kuwatuza wale wanaofanya yanayokubaliwa na jamii na kuwaadhibu wanaokiuka mwongozo husika.

Jamii nyingi ulimwenguni zina mambo ambayo yanayochukuliwa kuwa mazuri na yenye **thamani**. Masuala yanayothaminiwa na jamii fulani *huitwa amali*. Amali ni tabia, fikira, mawazo, mavazi, na mambo mengine yanayoensiwa na jamii. Kwa mfano, jamii nyingi **husisitiza** upendo, umoja, uaminifu, bidii, amani na hata kule kuthamini maisha ya binadamu. Kwa upande mwingine, tamaa, ubinafsi, usaliti, wizi, ujisadi na mauaji huchukuliwa kuwa **mwiko** katika jamii.

MASWALI

- (a) Ipe taarifa hii kichwa kifaacho. *utamaduni wa jamii* (alama 2)
- (b) Taja vikundi **viwili** vinavyosaidia kupokeza *utamaduni* wa jamii. *Tabia* (alama 2)
- (c) Eleza mbinu **mbili** zinazozingatiwa ili kuhakikisha utamaduni wa jamii fulani unaendelezwa ipasavyo. *Tabia* (alama 2)
- (d) Taja kanuni **nne** zinzoongoza tabia zinazokubalika katika jamii. (alama 4)
- (e) Fafanua vipengele **vitano** vya utamaduni. (alama 10)
- (f) Taja methali inayoweza kufumbata aya ya mwisho. (alama 2)
- (g) Toa maana ya msamiati ufuatao kama ulivyotumika katika taarifa:
- (i) utamaduni *mtindo wa maisha yanayofumbatwa*
 - (ii) kupokeza *kuoneza jambu au tendesi*
 - (iii) anuwai *mingi kifaa kuu*
 - (iv) marika *swali wa uwezo moja*
 - (v) mbinu *namna*
 - (vi) thamani *vitu muhimu*
 - (vii) husisitiza *upendo*
 - (viii) mwiko *jambu liletia kubaliki*
- (alama 8)

SEHEMU YA TATU: MATUMIZI YA LUGHA (alama 30)
Jibu maswali YOTE katika sehemu hii.

3. (a) Geuza sentensi hii katika udogo:

Nyumba hii kubwa imerembesha mahali hapa. (alama 2)

- (b) Andika maneno yeye miundo ifuatayo ya silabi:

- (i) KKKI + KI
(ii) KI + I + KI

(alama 2)

- (c) Taja matumizi mawili ya alama ya ritifaa. (alama 2)

- (d) Eleza matumizi ya 'ki' zilizopigiwa mstari katika sentensi hii:

Nikikiona kisichana hicho nitakieleza kuwa njia hiyo haipitiki. (alama 2)

- (e) Eleza maana **mbili** za sentensi ifuatayo:

Alimwitia mjukuu. (alama 2)

- (f) Tunga sentensi moja moja ukitumia viwakilishi.

- (i) kule
(ii) mepesi

(alama 4)

- (g) Bainisha vitenzi katika sentensi zifuatazo:

- (i) Yusufu ameoa chui.
(ii) Nyumba yetu na nyumba ya chifu zinaangaliana.

(alama 2)

- (h) Nomino zifuatazo ziko katika ngeli gani?

- (i) karai
(ii) yai

(alama 2)

- (i) Ainisha maneno yaliyopigiwa mstari katika sentensi ifuatayo:

Nyuki ni wadudu wenye bidii.

(wf)

(alama 2)

- (j) Watu wafuatao wanaitwaje?
- (i) mtoto wa mjukuu wako
(ii) dada wa baba mzazi
(iii) mtoto wa kiume wa ami
- (alama 3)
- (k) Andika majina ya vitu vifuatavyo:
- (i) uwazi kwenye ukuta wa nyumba ambao hutimiwa kuingilia au kutoka _____
(ii) kitambaa kinachowekwa kwenye dirisha katika nyumba _____
- (alama 2)
- (l) Toa maana **mbili** za neno ‘malaika’.
- (alama 2)
- (m) Ndama ni kwa ng’ombe, _____ ni kwa kuku.
- (alama 1)
- (n) Mtu anayewashughulikia wagonjwa hospitalini huitwa _____ na yule
anayewatibu wagonjwa huitwa daktari au _____.
- (alama 2)

SEHEMU YA NNE: MBINU NA VIFAA VYA KUFUNDISHIA (alama 20)

Jibu maswali yote katika sehemu hii

4. (a) Andika habari inayotoa ushauri kwa wanawake kuhusu umuhimu wa kutunza familia
kwa maneno yasiyopungua **150**.
- (alama 10)
- (b) Wewe ni kiranja wa wanafunzi katika darasa lako. Eleza mbinu mbalimbali
utakazowapendekezea wanafunzi wenzako wazingatie ili kuijendeleza kimaisha wakati
wa majanga.
- (alama 10)

HUU NDIO UKURASA WA MWISHO ULIOPIGWA CHAPA.